

FEBRÚAR 2024

Skimun fyrir brjóstakrabbameini

Gæðauppgjör 2022

Efnisyfirlit

Inngangur	1
Skimun fyrir brjóstakrabbameini.....	2
Um gögnin	2
Helstu tölur árið 2022.....	3
Samanburður á helstu tölum árin 2022 og 2021	4
Boð í skimun	5
Mæting í skimun.....	6
Niðurstöður	11
Svartími.....	13
Greining brjóstakrabbameins.....	14
Dánartíðni.....	15
Lokaorð.....	16

Ritstjórn

Guðný Bergþóra Tryggvadóttir
Jón Óskar Guðlaugsson
Sigrún Arnardóttir
Sigríður Haraldsd. Elínardóttir

Útgefandi

Embætti landlæknis
Katrínartúni 2
105 Reykjavík
S. 510 1900
mottaka@landlaeknir.is
www.landlaeknir.is

© 2024 Embætti landlæknis

Rit þetta má ekki afrita með
neinum hætti, svo sem
ljósmyndun, prentun, hljóðritun
eða á annan sambærilegan hátt,
að hluta eða í heild, án þess að
geta heimildar.

Inngangur

Í þessari skýrslu er gerð grein fyrir [gæðavísunum](#) þeim sem embætti landlæknis hefur skilgreint til að fylgjast með gæðum skimunar fyrir brjóstakrabbameini. Þegar heilbrigðisráðherra tók ákvörðun um að skipulagi á skimun fyrir krabbameinum yrði breytt var kveðið á um ábyrgð þeirra stofnana sem að koma. Heilsugæslu höfuðborgarsvæðisins (HH) voru falin veigamikil hlutverk, m.a. rekstur og ábyrgð á samhæfingarstöð skimana og tók þannig við samhæfingarhlutverki hvað varðar framkvæmd krabbameinsskimana af Leitarstöð krabbameinsfélags Íslands. Samhæfingastöð krabbameinsskimana (SKS) ber ábyrgð á að leiðbeiningum um skimun, sem embætti

landlæknis gefur út, sé fylgt á landsvísu. SKS sér um skipulag og samhæfingu skimana í samvinnu við þá aðila sem að málinu koma. Það felur m.a. í sér að bjóða konum skimun fyrir leghálskrabbameini og brjóstakrabbameini, miðla upplýsingum um niðurstöður skimana og eftirfylgni. Þá er það einnig hlutverk SKS að sjá til þess að konur fái upplýsingar um lýðgrundaða skimun þannig að þær geti tekið upplýsta ákvörðun um þátttöku.

Landspítala (LSH) var falin ábyrgð á skimun fyrir brjóstakrabbameini, þ.e. myndatökum og úrlestri sem og sérskoðun brjóstá á landinu öllu. Sjúkrahúsinu á Akureyri (SAK) var einnig falin skimun fyrir brjóstakrabbameini í samstarfi við Landspítala. Skimun á landsbyggðinni fer fram með sérhönnuðu farandtæki sem fer um landsbyggðina á vorin og haustin og er gert út frá Landspítala. Embætti landlæknis var meðal annars falið að setja gæðakröfur, árangursviðmið og gæðavísa sem og að fara með gæðaeftirlit og árangursmat.

Helsta niðurstaðan er að mætingarhlutfall árið 2022 var 52% sem er langt undir viðmiðunarmörkum um 75% mætingu. Hlutfallið hefur verið of lágt um árabíl, það var hæst 62% árið 2020 en lægst 52% árið 2022 og 55% árið 2016. Innan við helmingur kvenna á aldrinum 40-44 ára mætti í skimun á árinu 2022 og mikill munur er á þátttöku kvenna eftir ríkisfangi, um 57% kvenna með íslenskt ríkisfang mætti í skimun samanborið við 18% kvenna með erlent ríkisfang. Allmikill munur var á þátttöku eftir landshlutum, best á Austurlandi (63%) og á Norðurlandi (61%) en lakast á Suðurnesjum (40%). Skýringin á því gæti verið hærra hlutfall kvenna af erlendum uppruna en þekkt er að sá hópur sækir síður heilbrigðisþjónustu. Brýnt er að leita leiða til að bregðast við. Ef til vill mætti skoða þann möguleika að bjóða konum í yngsta aldurshópnum gjaldfrjálsa skimun til að reyna að ná betur til þessa hóps, en kostnaður er þekkt hindrun í þátttöku í skimunum og það að fella niður kostnað þátttakenda er líklegt til að auka þátttöku. Þá þarf að skoða sérstaklega hvernig betur er hægt að ná til kvenna af erlendum uppruna.

Það er von landlæknis að áfram verði unnið að því að bæta þátttöku og tryggja gæði greiningar og meðferðar á brjóstakrabbameini. Þannig næst það markmið skimunar fyrir brjóstakrabbameini að minnka sjúkdómabyrði og lækka dánartíðni. Það er sameiginlegt verkefni kvenna og alls þess fagfólks sem að málum kemur.

Alma D. Möller landlæknir

Skimun fyrir brjóstakrabbameini

Brjóstakrabbamein er algengasta krabbameinið meðal kvenna á Íslandi og hefur nýgengi þess aukist jafnt og þétt síðustu áratugi. Á sama tíma hefur dánartíðni vegna brjóstakrabbameina lítið breyst en það er m.a. talið byggjast á snemmgreiningu og betri meðferðarmöguleikum. Því fyrr sem meinið greinist því meiri líkur eru á lækningu. Tíðni brjóstakrabbameins eykst með aldri og er meðalaldur við greiningu 62 ár.

Lýðgrunduð skimun fyrir brjóstakrabbameinum með röntgenmyndatöku á brjóstum hófst hér á landi árið 1987. Tilgangur skimunarinnar er að lækka dánartíðni sjúkdómsins með því að greina hann snemma og auka þar með líkur á lækningu. Skimun fyrir brjóstakrabbameini fer fram á Landspítala, Sjúkrahúsinu á Akureyri auk sérhannaðs farandtækis sem fer um landsbyggðina, en Landspítali sér um skipulag og mönnun þess.

Með röntgenmyndatöku af brjóstum má greina brjóstakrabbamein áður en einkenni þess koma fram. Af þeim konum sem greindust með brjóstakrabbamein á árinu 2022, greindust 58% þeirra í skimun en um 42% kvenna greindust eftir að hafa fundið fyrir einkennum frá brjóstum samkvæmt gæðaskráningu brjóstakrabbameina sem unnin er af rannsókn- og skráningarsetri Krabbameinsfélagsins í samvinnu við LSH og SAK.

Um gögnin

Skýrslan byggir að mestu leyti á gögnum úr skimunarskrá sem haldin er skv. 8. gr. laga um landlækni og lýðheilsu 41/2007. Skráin er skilgreind sem miðlæg, meðferðartengd heilbrigðisskrá á landsvísu og er tilgangur hennar að stuðla að samræmdri og markvissri framkvæmd og eftirfylgni krabbameinsskimana. Gögn skrárinnar nýtast einnig til að fylgjast með þátttöku í skimunum, við samanburð milli landa, við gæðauppgjör krabbameinsskimana og til vísindarannsókna. Einnig eru nýttar upplýsingar um krabbameinsgreiningar úr krabbameinsskrá sem haldin er samkvæmt sömu lögum. Upplýsingar varðandi skipulag og verklag eru fengnar frá SKS og Brjóstamiðstöð LSH.

Krabbameinsskrá inniheldur gögn um öll krabbamein sem greinast á Íslandi og skimunarskrá inniheldur gögn um þátttöku í krabbameinsskimunum og skimunarsögu einstaklinga. Í skrána eru færðar upplýsingar úr þjóðskrá og upplýsingar frá rekstraraðilum í heilbrigðisþjónustu sem koma að framkvæmd skimana, þ.e. frá heilsugæslustöðvum, sjálfstætt starfandi kvensjúkdómalæknum, LSH, SAK og SKS. Skráin er haldin í rauntíma og er hún því stöðugt uppfærð sem gerir það að verkum að tölur sem áður hafa verið gefnar út geta breyst lítillega. Skimunarskrá sú sem unnið er með er barn síns tíma og hefur að geyma gögn frá árinu 1985. Unnið er að gerð nýrrar skimunarskrár sem styður betur við yfirsýn og tölfræðigreiningar.

Helstu tölur árið 2022

Brjóstaskimun á Íslandi 2022

Konur á
skimunaraldri
(40-74 ára)

73.985

Boð í
skimun

33.067

Mæting í
brjóstamynd

19.814

Mætingar-
hlutfall

52%

Endurinnkallanir

628

Hlutfall
endurinnköllunar

3,2%

Mætingarhlutfall
í endurinnköllun

92%

Meðalbiðtími
eftir
endurinnköllun

8 dagar

Meðal
svartími

4 dagar

Fjöldi kvenna
í ástungur

696

Fjöldi
nýgreindra

324

Fjöldi látinna

50

Greinast innan
árs frá skimun

6%

Greinast innan
2ja ára frá skimun

19%

Samanburður á helstu tölum árin 2022 og 2021

	Viðmið	2021	2022	
Konur á skimunardri (40-74 ára)		72.039	73.985	
Fjöldi sem mætir í brjóstmynd		17.583	19.814	
Mætingarhlutfall	<75%	54%	52%	–
Meðalsvartími	<15 dagar	13 dagar	4 dagar	✓
Fjöldi endurinnkallana		761	628	
Hlutfall endurinnköllunar	<5%	4,4%	3,2%	✓
Meðalbiðtími eftir endurinnköllun	<10 dagar	15 dagar	8 dagar	✓
Mætingarhlutfall endurinnköllunar		96%	92%	
Fjöldi nýgreindra		317	324	
Fjöldi látinna		52	50	
Greinist innan árs frá skimun	<30%	5%	6%	✓
Greinast innan tveggja ára	<50%	17%	19%	✓

✓ Innan gæðaviðmiða

– Utan gæðaviðmiða

Boð í skimun

Gæðavísir 1: Hlutfall kvenna sem eiga að fá boð í skimun samkvæmt skimunarleiðbeiningum og fá boð

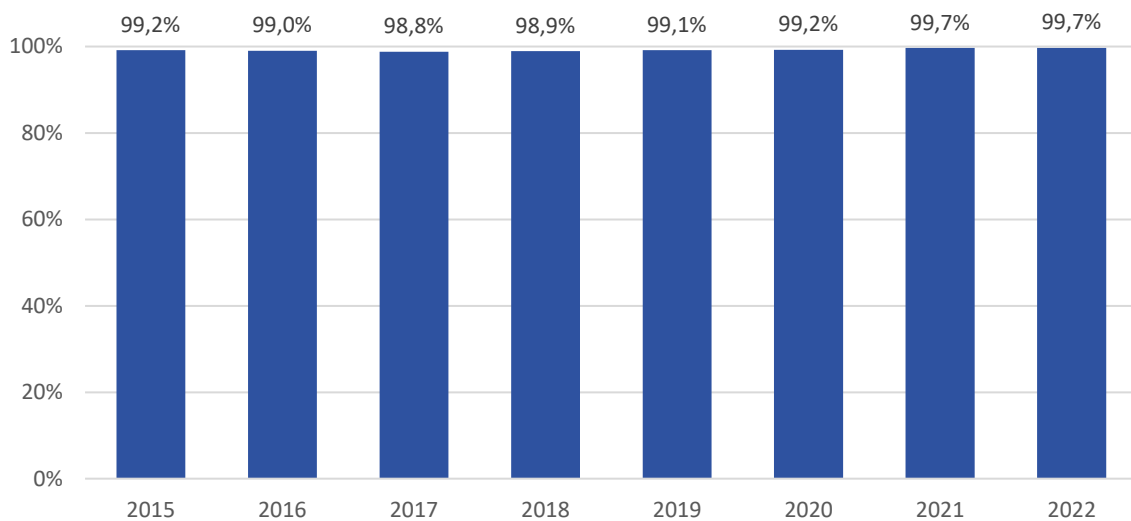
Viðmið: 100%

Staðan 2022: 99,7% kvenna fengu boð af þeim sem áttu að fá boð

Öllum konum á aldrinum 40-74 ára með lögheimili á Íslandi er boðið í skimun fyrir brjóstakrabbameini samkvæmt skimunarleiðbeiningum landlæknis. Árið 2022 voru tæplega 74 þúsund konur á skimunarskrá á Íslandi en árið 2021 voru þær rúmlega 72 þúsund.

Konur á aldrinum 40-69 ára fá boð í skimun á tveggja ára fresti og frá árinu 2021 fá konur á aldrinum 70-74 ára boð á þriggja ára fresti. Boð eru send út reglulega yfir árið og gengið er út frá afmælisdegi kvenna, aldri og fyrri sögu.

Til að meta árangur boðkerfis þá er fylgst með hversu stór hluti kvenna á skimunarskrá fær boð í skimun á réttum tíma að teknu tilliti til þess að þær uppfylli skilyrði um boð í skimun. Boðkerfið flettir upp hverri konu og metur hvort hún uppfylli skilyrði fyrir boði eða ekki. Á síðustu árum hefur boðkerfið náð til á milli 98,9-99,8% kvenna og telst það góður árangur.

Mynd 1. Hlutfall kvenna sem fá boð í brjóstaskimun af þeim sem eiga að fá boð

Alls voru send út 33.067 boð árið 2022 sem eru færri boð en árið á undan. Árið 2021 voru yfir 37 þúsund boð send til kvenna á skimunarskrá en aðeins rúmlega 27 þúsund árið á undan. Ástæðan fyrir mismunandi fjölda boða á milli ára gæti verið tengd því að annað hvert ár er farið til fleiri staða úti á landi til að skima konur sem vilja sækja þjónustuna í sínu heilbrigðisumdæmi. Einnig urðu skipulagsbreytingar á fyrirkomulagi skimana í upphafi árs 2021 þannig að engin boð voru send út í nóvember og desember 2020 en voru þess í stað send út árið 2021. Einnig ber að geta að í upphafi árs 2021 stækkaði skimunarhópurinn þegar konum á aldrinum 70-74 ára var einnig boðið upp á að mæta í skimun.

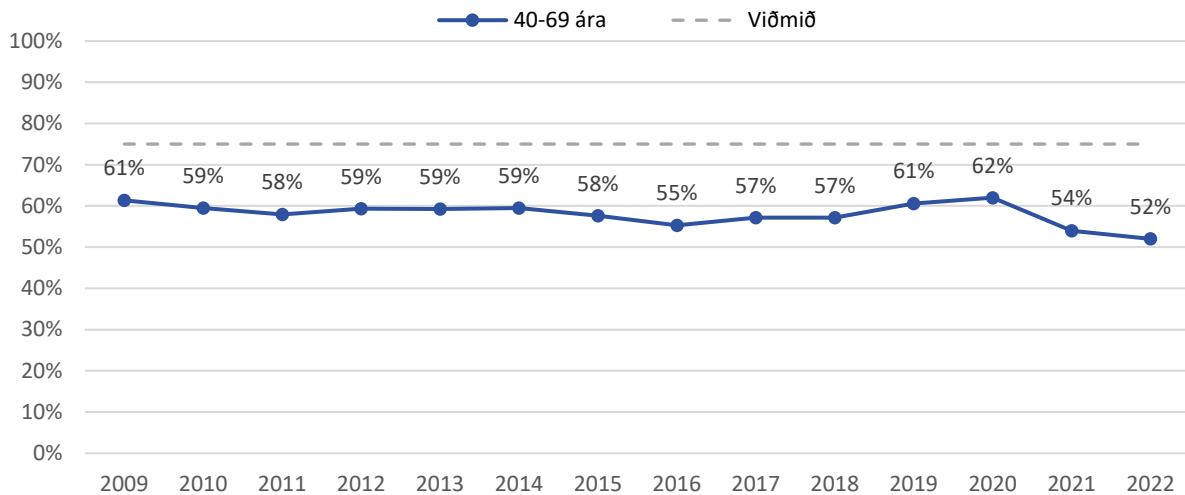
Mæting í skimun

Gæðavísir 2 : Fjöldi og hlutfall kvenna sem mætir í skimun

Viðmið: Að mæting í skimun sé yfir 75%

Staðan 2022: 52% kvenna mættu í skimun

Árið 2022 mættu fleiri konur í skimun en árin á undan eða 19.814 konur samanborið við 17.583 konur árið 2021 og 18.528 konur árið 2020 (sjá mynd 2). Samt sem áður má sjá á mynd 2 að mætingarhlutfall hefur heldur lækkað á landsvísu og hefur aldrei verið lægra en árið 2022. Hlutfall kvenna sem mætir í skimun fyrir brjóstakrabbameini er reiknað sem samanlögð mæting kvenna í tvö ár og mæting borin saman við hversu margar konur eru á skimunaraldri. Mætingarhlutfall hefur verið undir viðmiðunarmörkum síðustu ár eins og sjá má á mynd 2. Hlutfallið var hæst árið 2020 (62%) en lægst árið 2022 (52%) og árið 2021 (54%).

Mynd 2. Mætingarhlutfall í brjóstaskimun árin 2009-2022

Rúmlega helmingur kvenna mætti í brjóstaskimun árið 2022 af þeim sem fengu boð í skimun. Dregið hefur úr þátttöku í öllum aldurshópum frá árinu 2020 (sjá töflu 1). Hlutfallslega mættu fæstar konur á aldrinum 40-44 ára eða um 47% og flestar á aldrinum 70-74 ára eða 56%. Ef til vill mætti skoða þann möguleika að bjóða konum í yngsta aldurshópnum gjaldfrjálsa skimun til að reyna að ná betur til þess hóps, en kostnaður er þekkt hindrun í þátttöku í skimunum og það að fella niður kostnað þátttakenda er líklegt til að auka þátttöku. Í tilraun KÍ á gjaldfrjálsri skimun fyrir 40 ára konur, vekur athygli að meirihluti kvennanna sagði að gjaldfrjálsa skimun hefði hvatt þær til þátttöku og hluti þeirra sagðist ekki hefði mætt nema af því að skimunin var gjaldfrjáls.

Tafla 1. Hlutfall sem mætir í brjóstaskimun eftir aldurshópum 2018-2022

Aldurshópur	2018	2019	2020	2021	2022
40-44 ára	54%	59%	61%	52%	47%
45-49 ára	58%	61%	62%	54%	51%
50-54 ára	58%	60%	62%	55%	53%
55-59 ára	59%	62%	63%	56%	54%
60-64 ára	58%	61%	61%	55%	54%
65-69 ára	56%	60%	61%	54%	54%
70-74 ára	-	-	-	55%	56%
40-74 ára	57%	61%	62%	54%	52%

Þegar mætingarhlutfall í skimun fyrir brjóstakrabbameini er skoðað eftir heilbrigðisumdæmum má sjá að það hefur lækkað í flestum umdæmum frá árinu 2021. Á Suðurnesjum er hlutfallið lægst eða 40% og hefur lækkað um 14 prósentustig á síðustu tveimur árum. Viðvarandi lægra mætingarhlutfall á Suðurnesjum gæti m.a. skýrst af herra hlutfalli fólks af erlendum uppruna á þessu svæði, en vitað er að þessi hópur fólks leitar sér síður heilbrigðisþjónustu. Mikilvægt er að ná til kvenna af erlendum uppruna og kynna þeim mikilvægi skimana. Bæklingur um kosti og galla skimunar er á vef embættis landlæknis á íslensku (sjá [IS](#)), ensku (sjá [EN](#)) og pólsku (sjá [PL](#)). Heilsugæslunni var falið af heilbrigðisráðherra það hlutverk að auka þátttöku í skimunum og boðaði til kynningarherferðar árið 2022 til að freista þess að bæta þátttöku í krabbameinsskimun. Mikilvægt er að skoða hvernig hægt er að gera enn betur.

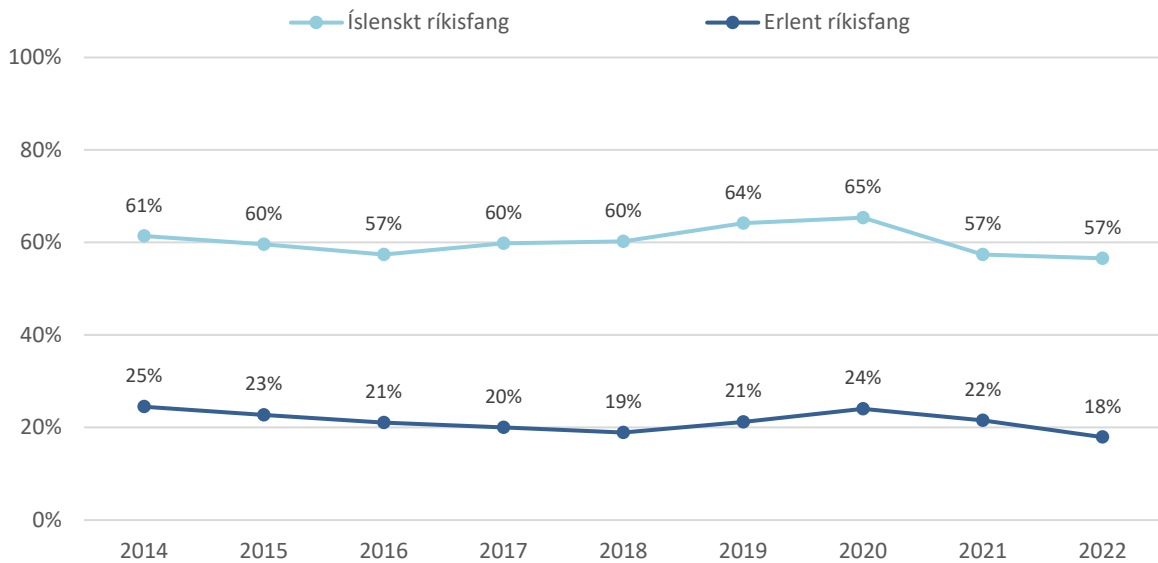
Boðið er upp á brjóstaskimun í öllum heilbrigðisumdæmum. Farið er bæði að vori og hausti með farandtæki á landsbyggðina til þess að sinna brjóstaskimun á þéttbýlisstöðum utan höfuðborgarsvæðisins og Akureyrar. Ferðast er milli þéttbýlisstaða samkvæmt skipulagi Brjóstamiðstöðvar Landspítala.

Tafla 2. Hlutfall sem mætir í brjóstaskimun eftir heilbrigðisumdæmum 2018-2022

Heilbrigðisumdæmi	2018	2019	2020	2021	2022
Höfuðborgarsvæðið	56%	60%	62%	53%	51%
Suðurnes	49%	53%	54%	43%	40%
Vesturland	58%	60%	56%	59%	54%
Vestfirðir	65%	66%	71%	59%	57%
Norðurland	61%	66%	64%	60%	61%
Austurland	68%	72%	70%	66%	63%
Suðurland	60%	62%	65%	58%	57%
Allt landið	57%	61%	62%	54%	52%

Á mynd 3 má sjá að það hefur verið nokkur munur á þátttöku kvenna eftir ríkisfangi á síðustu árum en af þeim konum sem fengu boð árið 2022 mættu um 57% kvenna með íslenskt ríkisfang í skimun samanborið við 18% kvenna með erlent ríkisfang. Hlutfall kvenna með íslenskt ríkisfang sem mætir í brjóstaskimun hækkaði frá árinu 2016 til ársins 2020 en hafði lækkað fram að þeim tíma. Meðal kvenna með erlent ríkisfang lækkaði hlutfall mætingar um tæp 5% á árunum 2014 til 2018 en hækkaði svo aftur til ársins 2020 og var þá orðið svipað og árið

2014. Í báðum hópum hefur hlutfallið lækkað frá 2020, um 6% meðal kvenna með erlent ríkisfang og 8% meðal kvenna með íslenskt.

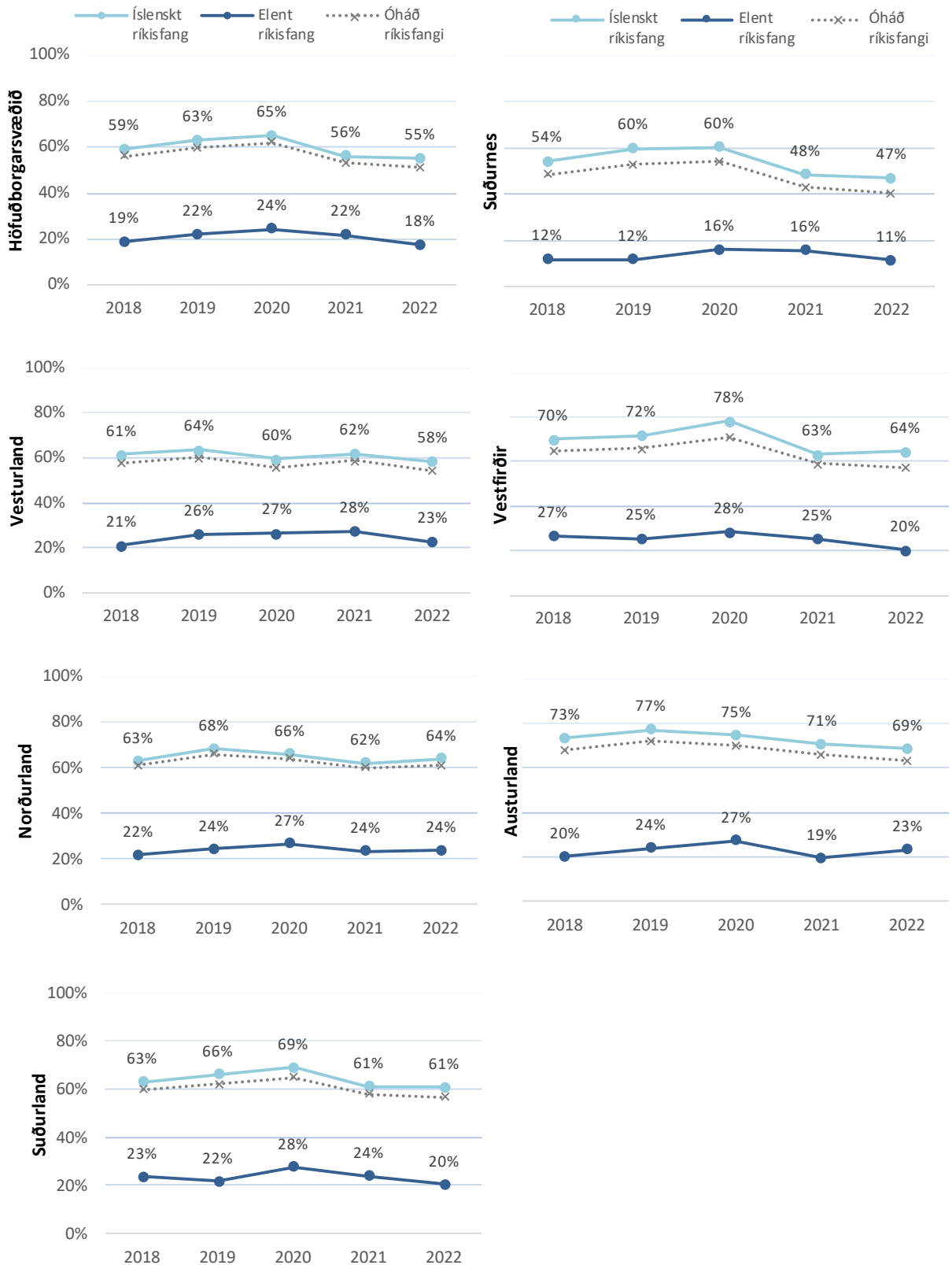

Mynd 3. Hlutfall kvenna með íslenskt og erlent ríkisfang sem mætti í brjóstaskimun á árunum 2014- 2022

Eins og sést á mynd 4 er þróun á þátttöku í skimun eftir heilbrigðisumdæmum aðeins mismunandi. Á síðustu þrem árum lækkar hlutfallið í næstum öllum heilbrigðisumdæmum meðal kvenna með íslenskt ríkisfang, mest lækkar það á Suðurnesjum (13%), á Vestfjörðum (14%) og á höfuðborgarsvæðinu (10%).

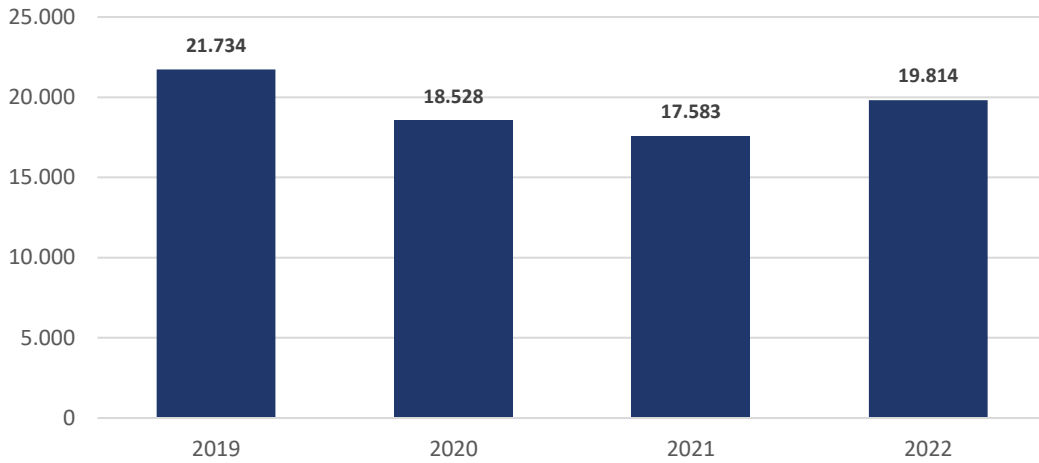
Það má einnig sjá einhverja lækkun meðal kvenna með erlent ríkisfang á síðustu þremur árum í öllum umdæmum. Þar er lækkunin mest á Vestfjörðum (8%) og á Suðurlandi (8%).

Fyrir árið 2022 var þátttaka í skimun lökust á Suðurnesjum, bæði meðal kvenna með íslenskt ríkisfang og kvenna með erlent ríkisfang. Hins vegar mættu hlutfallslega flestar konur með íslenskt ríkisfang á Austurlandi (69%) og flestar konur með erlent ríkisfang á Vestfjörðum (24%) og Norðurlandi (23%).

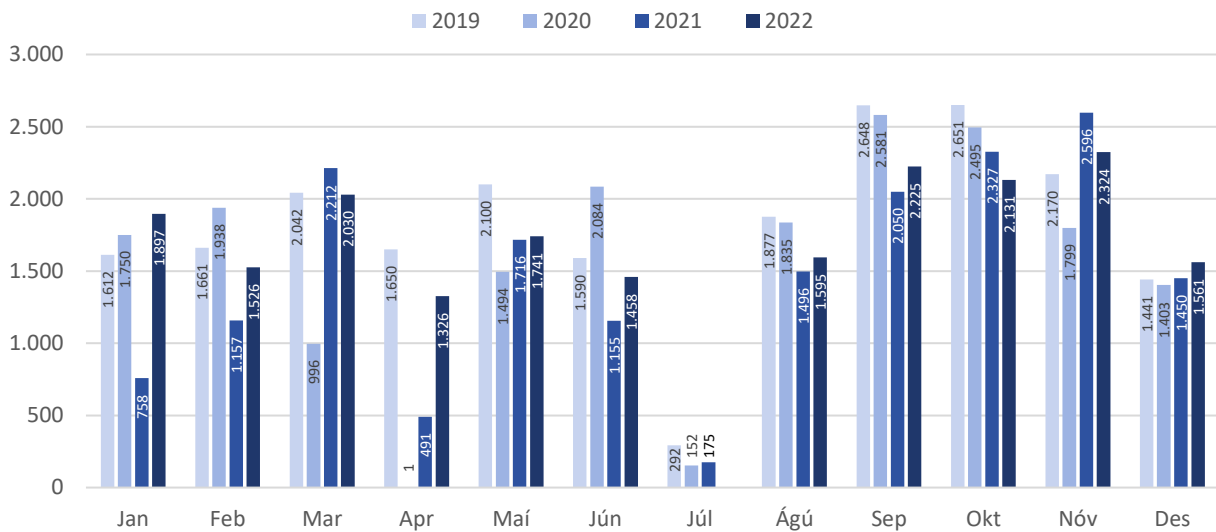

Mynd 4. Hlutfall kvenna með íslenskt og erlent ríkisfang sem mætti í brjóstaskimun eftir heilbrigðis- umdæmum og ríkisfangi á árunum 2018- 2022

Eins sjá má á mynd 5 þá mættu fleiri konur í brjóstamyndtöku árið 2022 en síðustu tvö ár á undan en fjölgað hefur í skimunarhópnum þar sem konur á aldrinum 70-74 ára fengu einnig boð frá árinu 2021.

Mynd 5. Fjöldi skimunarmynda fyrir krabbameini í brjóstum kvenna á aldrinum 40-74 ára¹ 2019-2022

Mynd 6. Fjöldi skimunarmynda fyrir krabbameini í brjóstum greint eftir mánuðum 2019-2022

¹ Árin 2019 og 2020 fengu konur á aldrinum 40-69 ára boð í skimun

Niðurstöður

Gæðavísir 3 : Hlutfall kvenna sem fá boð í endurinnköllun vegna óeðlilegra skimunarmynda

Viðmið: Undir 5% skimunarmynda séu óeðlileg

Staðan 2022: 3,2% kvenna voru með óeðlilega skimunarmynd og fengu boð í endurinnköllun til frekari rannsókna

Gæðavísir 4 : Biðtími frá óeðlilegri skimunarniðurstöðu og þar til sérskoðun á sér stað

Viðmið: 10 virkir dagar (2 vikur)

Staðan 2022: 8 virkir dagar að meðaltali

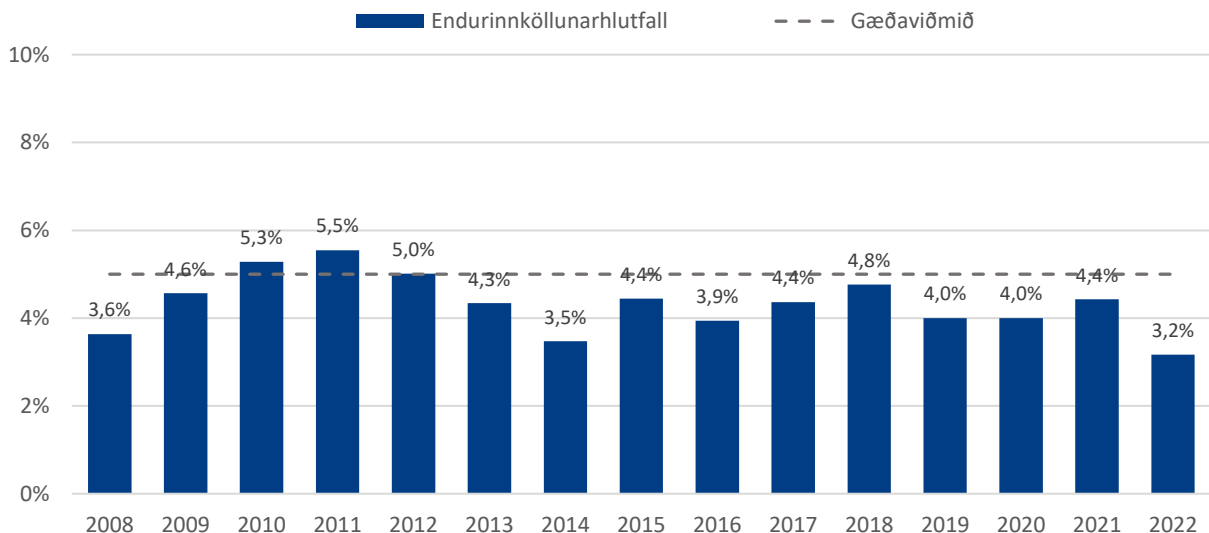
Á árinu 2022 voru teknar 19.814 röntgenmyndir af brjóstum vegna skimunar. Við úrlestur þessara mynda mátu röntgenlæknar að 628 myndir sýndu grunsamlegar breytingar og var þá viðkomandi kona kölluð inn í sérskoðun á brjóstum (sjá [sérskoðun](#)).

Biðtími eftir endurinnköllun, er sá tími sem líður frá óeðlilegri skimunarniðurstöðu og þar til konan mætir í frekari skoðun. Sú skoðun kallast sérskoðun á brjóstum og felur í sér endurtekna röntgenmynd af brjóstinu, ómun af brjósti og tekið er vefjasýni til greiningar ef ástæða er til. Þessi rannsókn tekur um 30-60 mínútur. Miðað er við að biðtími eftir svári úr sérskoðun sé að hámarki fimm virkir dagar.

Ef tekið er vefjasýni til greiningar getur tekið um tvær vikur að fá niðurstöðu. Markmiðið með slíku sýni er að greina hvort um góðkynja eða illkynja breytingar sé að ræða.

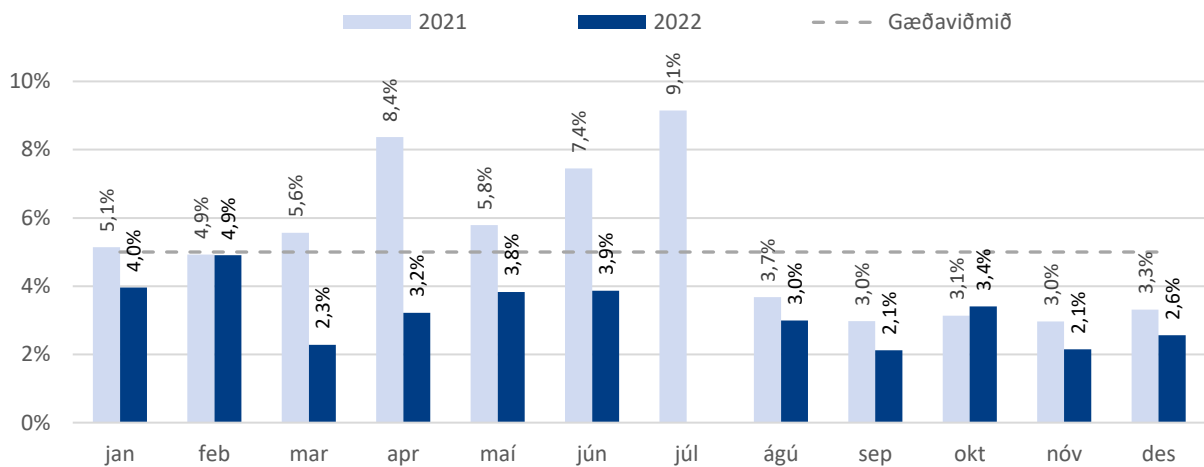
Hlutfall endurinnköllunar lækkaði á milli ára og var 3,2% árið 2022 samanborið við 4,4% árið 2021, en samkvæmt gæðaviðmiðum er miðað við að hlutfallið fari ekki yfir 5% (sjá mynd 7).

Af þeim konum sem voru kallaðar inn í sérskoðun mættu 560 konur eða um 92% þeirra sem fengu boð.

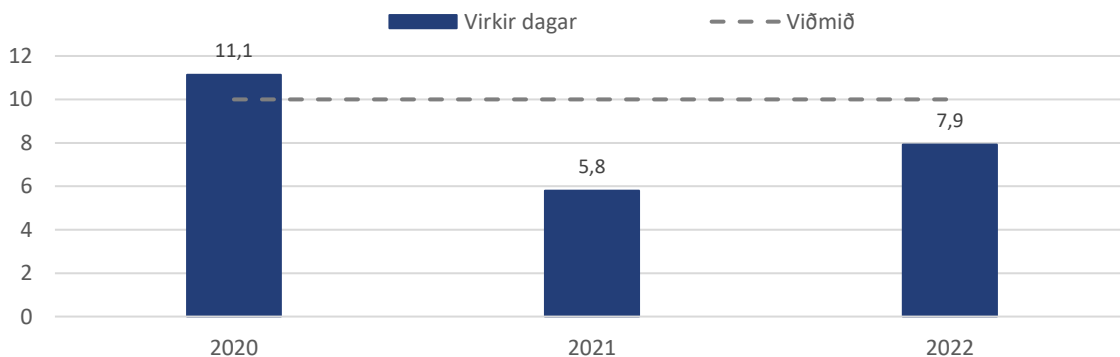
Mynd 7. Hlutfall skimunarmynda sem leiða til endurinnkallana

Þegar endurinnkallanir eru skoðaðar eftir mánuðum fyrir árið 2022 má sjá að hlutfall endurinnkallana er lægra er líða tekur á árið, var á bilinu 2,1-3,4% síðari hluta ársins 2022 en í janúar og febrúar fór það hins vegar hæst í 4% og 4,9% (sjá mynd 8). Sama mynstur má sjá fyrir árið 2021 en hlutfallið var þó hærra fyrri hluta þess árs.

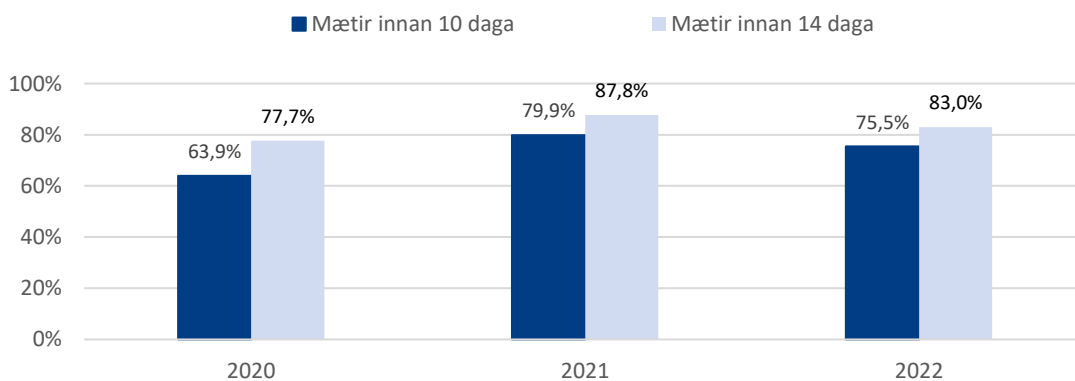

Mynd 8. Hlutfall skimunarmynda sem leiða til endurinnkallana eftir mánuðum ársins 2021 og 2022

Konur sem voru kallaðar inn í sérskoðun árið 2022 biðu átta virka daga að meðaltali eftir að mæta í sérskoðun en þessi biðtími hefur styst frá 2020 þegar hann var um 11 dagar að meðaltali (sjá mynd 9). Um 76% kvenna fengu tíma í sérskoðun innan 10 daga en 83% innan 14 daga (sjá mynd 10). Meirihluti kvenna (92%) mætti í sérskoðun eftir 0-18 daga frá því að niðurstaða lá fyrir.

Mynd 9. Meðaltal virkra daga frá niðurstöðu úr brjóstaskimun til sérskoðunar árin 2020-2022

Mynd 10. Hlutfall sem mætir í sérskoðun innan 10 daga og 14 daga frá brjóstaskimun árin 2020-2022

Svartími

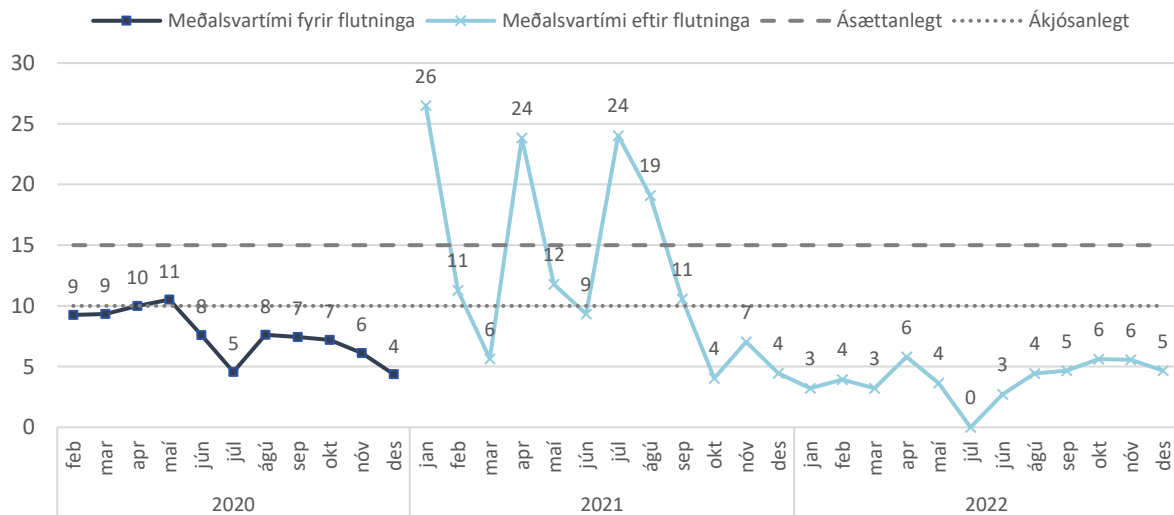
Gæðavísir 5 : Biðtími frá mætingu í skimun þar til rafrænt svar berst konu inn á vefsíðuna island.is

Viðmið: Að svar berist innan 15 virkra daga frá skimun

Staðan 2022: 4,4 virkir dagar

Mjög góður árangur hefur náðst á árinu 2022 varðandi svartíma eftir skimunarmyndatöku. Meðalsvartími var 4,4 virkir dagar frá mætingu í brjóstaskimun til svardags árið 2022 og hefur styst mikið frá árinu 2021. Á mynd 10 sést þróun meðalsvartíma á mánuði frá febrúar 2020 til desember 2022. Meðalsvartími fór yfir tíu virka daga sjö mánuði ársins 2021 og yfir 15 virka daga fjóra mánuði þess árs. Í lok árs 2021 og allt árið 2022 var svartími hins vegar töluvert undir viðmiði um ákjósanlegan svartíma eða innan tíu virkra daga.

Svartími brjóstaskimunar er skilgreindur sem fjöldi virkra daga sem líður frá því að kona mætir í brjóstaskimun og þar til konan hefur fengið svar inn á vefsíðuna island.is. Á árinu 2022 fóru svör úr brjóstaskimun einnig að berast konum inn á Mínar síður á heilsuvera.is.

Mynd 11. Meðalsvartími mældur í virkum dögum frá mætingu í skimun fyrir brjóstakrabbameini til svardags

Greining brjóstakrabbameins

Gæðavísir 6 : Nýgengi brjóstakrabbameins, meðalfjöldi krabbameinsgreindra síðustu fimm ár á hverja 100.000 konur (Norrænn aldursstaðall)

Staðan 2018-2022: 149,4/100.000

Gæðavísir 7 : Fjöldi kvenna sem greinast með setmein (*in situ*)

Staðan 2022: 33 konur

Gæðavísir 8 : Fjöldi kvenna sem greinast með ífarandi krabbamein (*invasive*)

Staðan 2022: 291 kona

Nýgengi brjóstakrabbameins síðustu fimm árin, frá 2018-2022 er 149,4/100.000 samkvæmt krabbameinsskrá og hefur hækkað frá síðasta fimm ára tímabili, 2013-2017, þegar það var 135,5/100.000. Alls greindust 324 konur með brjóstakrabbamein árið 2022, 33 konur með setmein og 291 með ífarandi krabbamein. Meðalaldur kvenna við greiningu var 62 ár á síðasta fimm ára tímabili.

Setmein (*ductal/lobular carcinoma in situ*) er staðbundið krabbamein í mjólkurgangi eða mjólkurkirtli sem ekki hefur rofið umlykjandi grunnhimnu (*basement membrane*). Þessi mein geta með tímanum þróast yfir í ífarandi krabbamein.

Ífarandi krabbamein er krabbamein sem hefur brotist í gegnum þau mörk sem eðlilegur brjóstvefur setur og getur dreift sér til aðliggjandi svæða og annarra líffæra. Stigun krabbameins við greiningu miðast við stærð æxlis. Ef æxli er undir 20 mm, er það á stigi T0-T1 en ef það er yfir 20 mm er það á stigi T2-T4. Um 59% æxla sem greindust 2022 voru á stigi T0-T1 og 41% voru á stigi T2-T4 samkvæmt gæðaskráningu brjóstakrabbameina.

Algengustu aðgerðir vegna brjóstakrabbameins eru brotnám á brjósti og fleygskurður. Árið 2022 fóru um 45% kvenna í brotnám þar sem allt brjóstið var fjarlæggt en 55% fóru í fleygskurð, þar sem meinið var skorið burt og aðeins hluti af brjóstinu tekið. Um 4% kvenna sem greindust með brjóstakrabbamein 2022 voru með fjarmeinvörp við greiningu. Brjóstakrabbamein sem greinast í skimun eru oftast minni og því frekar meðhöndluð með fleygskurði.

Gæðavísir 9 : Hlutfall brjóstakrabbameina sem greinast innan árs frá eðlilegri skimun

Viðmið: Undir 30%

Staðan 2022: Um 6% kvenna sem greindust með brjóstakrabbamein 2022 höfðu farið í skimun sem var metin eðlileg innan árs frá greiningu

Gæðavísir 10 : Hlutfall brjóstakrabbameina sem greinast innan tveggja ára frá eðlilegri skimun

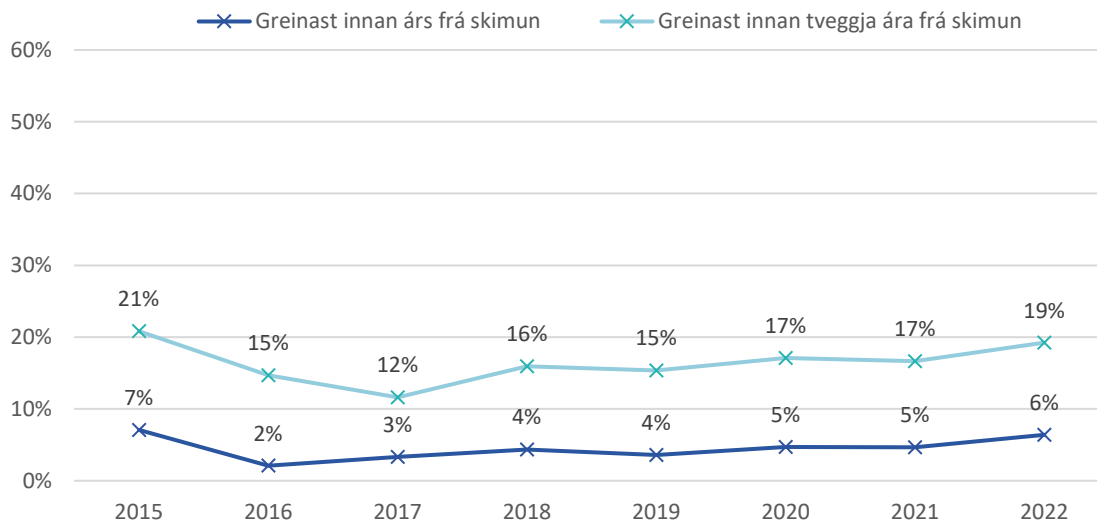
Viðmið: Undir 50%

Staðan 2022: Um 19% kvenna sem greindust með brjóstakrabbamein 2022 höfðu farið í skimun sem var metin eðlileg innan tveggja ára frá greiningu

Sýnt hefur verið fram á að röntgenmynd af brjóstum er besta aðferðin við skimun fyrir brjóstakrabbameini en sú aðferð er háð innbyggðum takmörkunum sem ekki er hægt að yfirstíga. Þannig sjást ekki öll krabbamein á röntgenmynd en það getur leitt til þess að þau greinast ekki á mynd.

Gæðavísar 9 og 10 segja til um næmi skimunar. Ef krabbamein greinist innan árs frá síðustu skimun bendir það til þess að skimun hafi hugsanlega gefið falskt neikvæða niðurstöðu, þ.e. ekki greint krabbamein sem hugsanlega var til staðar. Gæðavísir 10 segir til um þann fjölda kvenna sem greinist með krabbamein innan tveggja ára frá eðlilegri skimun og áður en þær fá boð í næstu skimun.

Á mynd 12 má sjá að 6% kvenna sem greindust með krabbamein árið 2022, höfðu farið í skimun, sem sýndi ekkert óeðlilegt, á síðustu 12 mánuðum og 19% kvenna á síðustu 24 mánuðum.

Mynd 12. Hlutfall kvenna sem greindust innan árs frá skimun og innan tveggja ára frá skimun, af þeim konum sem greindust með brjóstakrabbamein

Dánartíðni

Gæðavísir 11 : Dánartíðni brjóstakrabbameins, meðaltal látinna síðustu fimm ár á hverjar 100.000 konur (Norrænn aldurstaðall)

Staðan 2018-2022: 28,6/100.000

Á árinu 2022 létust 50 konur úr brjóstakrabbameini en á síðustu fimm árum létust 49 konur að meðaltali á ári úr sjúkdómnum.

Dánartíðni er skilgreind sem fjöldi látinna á 100.000 konur og notaður er Norrænn aldurstaðall við útreikningana. Dánartíðni er metin yfir fimm ára tímabil og var dánartíðni sjúkdómsins 28,6/100.000 fyrir tímabilið 2018-2022 og hefur lækkað frá síðasta fimm ára tímabili, 2013-2017, þegar hún var 32,0/100.000.

Lokaorð

Lýðgrunduð skimun fyrir krabbameinum í brjóstum er mikilvæg til þess að draga úr dánartíðni vegna þessara krabbameina. Með því að greina mein á byrjunarstigi aukast lífslíkur til muna og meðferð verður oft einfaldari fyrir konuna og ódýrari fyrir samfélagið. Til þess að skimun skili tilætluðum árangri þarf að fylgjast með framkvæmd hennar, m.a. þátttöku, og bregðast við ef mæting er undir væntingum. Mæting kvenna í skimun fyrir brjóstakrabbameini hefur verið undir viðmiðum mörg undanfarin ár og brýnt er að bæta úr því.

Ef á heildina er litið dró enn úr þátttöku kvenna í brjóstaskimunum árið 2022 samanborið við árin á undan. Innan við helmingur kvenna á aldrinum 40-44 ára mætti í skimun og aðeins um 18% kvenna með erlent ríkisfang og hefur þátttaka kvenna með erlent ríkisfang verið dræmari en meðal kvenna með íslenskt ríkisfang til langs tíma. Til þess að bregðast við dræmri mætingu setti Heilsugæsla höfuðborgarsvæðisins af stað kynningarátak árið 2022 með hvatningu fyrir konur til að mæta í brjóstaskimun og vonandi skilar sú vitundarvakning sér í betri mætingu.

Framkvæmd skimana fyrir brjóstakrabbameini hefur slípast til frá árinu 2021 þegar urðu miklar breytingar á fyrirkomulagi. Framundan er það verkefni að auka þátttöku kvenna sem er frumskilyrði þess að lýðgrunduð skimun skili þeim árangri sem til er ætlast. Það hefur t.d. gefist vel á hinum Norðurlöndunum að bóka í fyrirfram ákveðinn tíma í skimun í boðsbréfinu sem svo er hægt að breyta eftir þörfum. Einnig hefur gefist vel að bjóða upp á gjaldfrjálsa fyrstu skimun til að auka þátttöku. Það er sameiginlegt verkefni allra sem að málum koma að auka þátttöku í skimun fyrir brjóstakrabbameini. Annað mikilvægt verkefni er að fylgjast áfram náið með gæðum og árangri skimunarinnar.